

Талламан белхаш 5 класс

Талламан диктант № 1 «Блабланг блараш»

Хьуьнхахула волавелча, мажделла охьаэгначу глараш юккъехь карадо блараш. Уьш, цлен бос болуш, дуьзна хуьлу. Диканиг бен блабланга тлера охьа ца дужу. Нлаьно талхийнарг тлехь дуьсу.

Блараш лахьош лелачу хенахь, хьуна хьалхара длаобккху цхьа экха. Иза тарсал ю. Цу жимачу экханан беснеш буьрка санна, юсаелла гахь, хаалахь, цуьнан бага бларех юьзна юйла. Уьш цара, шайна лаьнна кечам беш, дладахка хьош ду шайн хари чу. Иштта адамашна а, дийнаташна а пайдехь ю блабланг. Вай хьуьнан блар а олу цунах.

Тледиллар: 1. Тлаьххьарлера предложени синтаксически къастае.

2. Тлаьххьара яьржина предложени, яржаза предложене ерзае.

Талламан диктант № 2 «Лагерехь»

Беха цлула сара баьккхира кланта. Иштта нийса сара гина бацара цунна.

Малх делкъал тлаьхьенга лестинера. Цлаьххьана дагавелира Саша, вухаверза веза ша аьлла. Схьаихинчу новкъа ваха а глерташ, длаволавелира иза. Амма билгало йолуш цхьа а хлума ца хаалора. Тидам ца бинера. Эххар а кхийтира иза, схьавеанчу новкъа ша вухавоьдуш цахиларх. Болар сихдира цо. Хинца хлумманах а самукъа ца долура, цхьа лаам бара дерриг са длаабцна-сихха кху хьуьнхара аравалар

Тледиллар: 1. Шала элпашна буха сиз хьакха.

2. Билгалдаьккхинчу дашна фонетически къастам бе.

Талламан диктант № 3 «Мокха хьоза».

Каде хьийза б1аьста мокха хьоза. Иза кърдайна олхазар ду. Уьш даим вовшашца девне хуьлу. Кор диллина хилча, корах чу дог1ий а, раг1у к1елахь лаьттачу пхьег1аш чу хьожийа, шена амал бо оцу хьозано. Цо деш дерг доккха зен дац, цо бечу пайдане хьаьжча. Оцу кърдайначу хьозано цхьацца к1еда х1уманаш лахьош, шен бен бо. К1орнеш цо кхобу стоьмаш т1ехь хуьлуш долу зуламе н1аьний даош. Цундела 1алашдан деза и олхазар. Иза адамашца угар ч1ог1а гергарло долуш ду.

Т1едиллар: 1. Дешнийн х1оттам билгалбаккха: адамашца, гергарло

Талламан диктант № 4 «Б1аьсте».

И шийла 1а доькхуш, йовха а, екхна а еара х1ара б1аьсте. Шура санна к1айчу башлаьмнашна т1ехула яй-й д1ашершара нур догу мархаш. Церан дуткьий 1индаг1аш лаьмнийн басешкахула, вовшашна т1аьхьа а уьдуш, ловзуш т1ехдуйлура, сих-сиха аматашца хийцалуш. Х1аваь т1етт1а дохлуш дог1ура. 1аь а г1уьттуш, денлучу бай т1ера хьалаг1ертара заза-буц. Б1аьстено кхелина 1алам догц1ена делаькежара массарна а.

Школан бешара дитташ заадаьккхина хаза кечделлера, и керт а кьагош, амма шайн хазалла х1инца а ца хуучух тера, эсала лаьттара уьш.

ТӀедиллар.

1.2-гӀа легар чу догӀу цӀердешнаш схъаязде.

V-XI классийн дешархойн диктантийн мах хадорехь хьехархочо куьйгалла оьцу кху некъех:

1. Диктантехь орфографически а, пунктуационни а гӀалаташ къаьст-къаьстина лору, оценка юкъара юьллу.

2. Диктантана «5» дуьллу, нагахь цхьа а орфографически гӀалат дацахь я цхьаннал сов пунктуационни гӀалат ца хилахь.

3. «4» дуьллу, кхааннал сов орфографически а, щиннал сов пунктуационни а гӀалат ца хилахь (я шиь орфографически, кхоь пунктуационни гӀалат хилахь).

4. «3» дуьллу, ялханнал сов орфографически а, пхеаннал сов пунктуационни а гӀалат ца хилахь (я 5 орфографически, 5 пунктуационни гӀалаташ хилахь).

5. «2» дуьллу, иттаннал сов орфографически а, пхеаннал сов пунктуационни а (я бархӀаннал сов орфографически а, ворхӀаннал сов пунктуационни а) гӀалаташ ца хилахь.

Дешархочун балха тӀехь гӀалат лара деза, орфографическиа, пунктуационни а, муьлхха а бакъо талхош, диктант язъяле оцу классехь я цул лахарчу классашкахь Ӏамийнчух иза хилахь. Нагахь санна талламан диктантехь 5 ша дина нисдарш хилахь (нийса цаяздинарг нийсачуьнца хийцина) оценка цхьана баллана лагӀйо, иштта оценка «5» ца дуьллу, диктантехь 3 я цул сов нисдарш хилча.

Оценка юьллуш, ца лоруш дуьту:

1. Программехь йоцу я Ӏамийна йоцу орфографически а, пунктуационни а бакъонаш талхош долу гӀалаташ (масала, V классехь хандешан карарчу а, яханчу а хенийн чаккхенаш нийсаязъяр, спряженешкахь хандешнийн нийсаяздар, подлежащий, сказуеминий юккъехь тире йиллар-цайиллар ца Ӏамадо. Уьш VIa, VII a, VIII a классийн программехь ю).

2. Тилкхаздаьлла гӀалат (описка) лору, масала, *белхало* хила дезадохь *белхано* яздинехь, *Ӏуьйре* хила дезадохь *Ӏуьйле* яздинехь.

3. Нохчийн маттахь зевне мукъаза й (йот) яздар, масала: *йоза* хила дезадохь *еза* яздахь, *йогӀу* (егӀу), *юьртахь* (йуьртахь), *юьгу* (йуьгу) яздахь.

4. Орам ларбеш а, ораман аьзнаш хийцалуш а терахьдешнаш яздар, масала: *исс - иссалгӀа-уьссалгӀа, итт - итталгӀа - уьтталгӀа*.

5. Къовсамечу мсттигашкахь чолхечу дешнийн нийсаяздар, масала: *пайдаэцар - пайда эцар, нийсаяздар нийса- яздар, гӀодар - гӀо дар*, и. дӀ. кх.

6. Дешнашкахь дифтонгаш язъяр: *къега- къизга, терса- тиэrsa, оза-уоза, еха - йиэха*, и. дӀ. кх. а.

7. ЦӀердешнийн къовсаме яздар: *стогалла- стагалла, мох — мохан-механ - махан, морха*, и. дӀ. кх. а.

Дешархоша далийтинчу гӀалаташна юкъара даккхий а, кегий а гӀалаташ къасто деза.

Даккхий гӀалаташ лору:

1. Хьалхенца Ӏамийна а, йозанехь алсам пайдаоьцуш а йолу орфографически,

пунктуационни бакъонаш талхош долу гIалаташ:

2. Мукъазчу элпашна юккъе яз деш долу къасторан хьаьркаш, масала: *хIаллакхилла, меттахъхъайра*.

3. Дешхьалхенца йолчу я чолхечу инфинитиван суффиксийн язъяр.

4. Хандешнех хиллачу тайп-тайпанчу къамелан дакъойн яздар (*оху -охуна я охана, тоьгу - тоьгуна я тоьгана*).

5. Хандешан ихначу хенан язъяр, масала: *бохура я бахара, моьттура я моттара*.

6. Кху кенара цIердешнийн яздар: дечиган я дечган, эчиган я аьчган.

7. ЦIердешнийн а, билгалдешнийн а массо къобалйина тIеэцна йолу яцйинчу а, юьззинчу а форманийн язъяр, масала: *гIуллакх я гIулкх, гIиллакх я гIилкх*.

Дсшархочун балха тIехь цхьамогIа (кхоь я цул сов) цхьана бакъонна нислуш гIалаташ хилахь, диктантана оценка лакхаяккха мега, масала, дешан чаккхенга н яздарехь, доца шеконан элпаш (а, и, у,) яздарехь.

Комплексни талламан белхашкахь, диктантах а, тIедилларех а

(фонетически, лексически, орфографически, грамматически, пунктуационни) лаьттаху, ши оценка юьллу-хIора балхана шен-шен.

ТIедилларийн мах хадорехь куьйгалла оьцу кху некъех:

«5» дуьллу, массо а тIедиллар нийса кхочушдинехь;

«4» дуьллу, тIедилларийн $\frac{3}{4}$ дакъа нийса динехь;

«3» дуьллу, болх ах я цул сов нийса бинехь;

«2» дуьллу, болх эханал кIезиг бинехь.

Билгалдаккхар:

Орфографически а, пунктуационни а гIалаташ, тIедиллар кхочушдарехь дина долу, диктантан мах хадош лору.